

“Dayanışma Ezilenlerin İnceliğidir”: Etnik Kimlikle Özdeşimin ve Çatışma Söylemlerinin Farklı Gruplarla Dayanışmadaki Rolü

Özden Melis Uluğ¹

Sussex Üniversitesi

Özet

Türk-Kürt çatışması bağlamında yürütülen çalışmalar, iki çatışma söyleminin farklı gruplarda yaygın bir şekilde benimsendiğini ortaya koymuştur. Bu çatışma söylemleri, Türk-Kürt çatışmasını a) Kürtler için bir bağımsızlık sorunu olarak gören bağımsızlık sorunu söylemi ve b) PKK ve yabancı güçler sorunu olarak gören terör sorunu söylemidir. Önceki araştırmaların bulgularına göre, bağımsızlık sorunu söylemi etnik kimlik açısından büyük ölçüde dezavantajlı grup olan Kürtler tarafından benimsenirken, terör sorunu söylemi büyük ölçüde avantajlı grup olan Türkler tarafından benimsenmektedir. Fakat daha önceki çalışmalar avantajlı grup üyelerinin aynı zamanda başka bir dezavantajlı kimliğe sahip olduklarında kendi avantajlı kimlikleriyle özdeşleşmelerinin bu farklı çatışma söylemlerini benimsemeye ve dezavantajlı gruplarla politik dayanışma içerisinde yer almalarında nasıl bir rol oynayacağını incelememiştir. Bu çalışmada, ilk olarak, hem avantajlı hem de dezavantajlı kimliğe sahip olan *çapulcu* Türklerin avantajlı grubun etnik kimliğiyle özdeşleşmelerinin, Kürtlerle politik dayanışmalarına olan etkisi araştırılmaktadır. İkinci olarak, etnik kimlikle özdeşimle politik dayanışma arasında çatışma söylemlerinin nasıl bir aracı rol oynadığı incelenmektedir. Üçüncü olarak, bir grupla olan politik dayanışmanın (*Kürtler*) çatışmanın bir parçası olmayan başka bir gruba (*Aleviler*) genellenip genellenemeyeceği araştırılmaktadır. Bu amaçla gerçekleştirilen yol analizi sonuçları ($N = 295$), hem Türk etnik kimliğiyle özdeşimin politik dayanışmayı olumsuz şekilde yordadığını, hem bağımsızlık ve terör sorunu söylemlerinin Türk etnik kimliğiyle özdeşim ile gruplar arası dayanışma arasında aracı bir rol oynadığını, hem de politik dayanışmanın sadece çatışmada yer alan dezavantajlı grupla değil (*Kürtler*) çatışmanın parçası olmayan dezavantajlı başka bir gruba (*Aleviler*) da genellenebileceğini göstermektedir. Sonuçlar çatışma, sosyal kimlik ve dayanışma literatürleri ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çapulcu, çatışma söylemleri, politik dayanışma, etnik kimlik, Kürt-Türk sorunu, ikincil aktarma etkisi

Abstract

Previous research in the Turkish–Kurdish conflict context highlighted two opposing conflict narratives endorsed by different ethnic groups: (a) a *terrorism* narrative, which describes the problem as stemming mainly from the PKK and foreign powers, and (b) an *independence narrative*, which describes the problem as a need for independence for Kurds. While the independence narrative is largely endorsed by Kurds, who have a disadvantaged position in society, the terrorism narrative is largely endorsed by Turks, who have an advantaged position. However, these previous studies have not examined when advantaged group members also have another disadvantaged identity such as a disadvantaged political identity, how their identification with their advantaged identity may play an important role in their endorsement of these conflict narratives and their solidarity with other disadvantaged groups. In the present study, first, the role of ethnic identification in political solidarity with Kurds is investigated among *çapulcu* Turks, who have both advantaged and disadvantaged identities. Second, the mediating role of conflict narratives in the relationship between ethnic identification and political solidarity is examined. Third, I examine whether political solidarity with one group (*Kurds*) can be generalized to another group (*Alevis*) that is not part of the conflict. The results of the path analysis ($N = 295$) indicated that 1) Turkish ethnic identification negatively predicts political solidarity with Kurds, 2) the independence and terrorism narratives mediate the relationship between ethnic identification and political solidarity, and 3) the solidarity with Kurds also generalizes to other disadvantaged groups that are not part of the conflict (i.e., *Alevis*). I discuss the findings in light of social identity, conflict narratives, and solidarity literature.

Keywords: Çapulcu, conflict narratives, political solidarity, ethnic identity, Turkish-Kurdish conflict, secondary transfer effect

Yazışma Adresi: ¹Dr. Öğr. Üyesi Özden Melis Uluğ, Sussex Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Sussex House, Falmer Brighton, BN1 9RH İngiltere, omu20@sussex.ac.uk, ORC-ID: 0000-0001-7364-362X

Gönderim Tarihi: 03.07.2020

Kabul Tarihi: 17.10.2021

Gruplar arası çatışma ortamında bireylerin grup kimlikleri oldukça önem taşımaktadır. Bu bireylerin ihtiyaçları kimlikleri aracılığıyla tatmin edilebilir. Bu sebeple bir grubun kimlikle ilişkili temel ihtiyaçlarının reddedilmesi, gruplar arası çatışmalara neden olabilmektedir (Fisher, 2006). Grup üyeleri belirli bir gerilimin çatışma haline geldiğini fark ettikleri anda, çatışmanın kendi kimlikleriyle olan ilişkisine ek olarak, çatışmanın sebeplerine ve çatışmada sorumlu tarafların kimler olduğuna dair sorulara da cevap aramaya başlar (Bar-Tal, 2000). Bu bilişsel sürecin sonunda, çatışan tarafların üyelerinde çatışmaya dair öznel düşünceler şekillenir (Bar-Tal, 1990). Çatışma bağlamlarında ortaya çıkan ve insanların yaşadıkları çatışmaları anlamlandırmaya yarayan bu öznel düşünceler “*çatışma söylemleri*” olarak tanımlanmaktadır (bkz. Uluğ ve Cohrs, 2016). Çatışma söylemleri çatışma ortamlarında insanların nasıl davranacaklarını belirleyebilmektedir. Örneğin çatışma söylemleri insanların çatışmada sorumluluğu kimlere attığını belirlemektedir. Aynı zamanda çatışma söylemleri insanların dış gruba dair güvenlerini ve uzlaşmaya dair tutumlarını etkileyebilmektedir (Bar-Tal, 2007, 2013; Çelebi ve ark., 2014; Uluğ ve Cohrs, 2017a). Mevcut çalışmada bireylerin etnik kimliklerinin ve çatışma söylemlerinin örneğin farklı gruplarla dayanışması gibi gruplar arası ilişkilerdeki rolü incelenmektedir.

Hem Türk ve Kürt gibi etnik kimlik dinamiklerinin hem de terör ve bağımsızlık sorunu gibi çatışma söylemlerinin ön plana çıktığı çatışmalardan birisi Türk-Kürt çatışmasıdır. Türk-Kürt çatışmasının başlangıcını Cumhuriyet’in kurulmasından önceki dönemlere dayandıran kaynaklar olmakla birlikte, çatışmanın 1984 yılında PKK’nın (Partiya Karkerên Kurdistan) ilk silahlı eylemiyle başlamış olduğu genel kabul görmektedir (Akyol, 2006; Ünal ve ark., 2022). Devletin resmi ideolojisinin Türk milliyetçiliği üzerine kurulması Kürtlerin kimliklerini ve kültürlerini ifade edememesine sebep olmuş ve kimliklerini ifade etmeye çalışan Kürtler de ayrımcılık, işkence ve faili meçhul cinayetler gibi sonuçlarla karşılaşmıştır. Bu çatışma sebebiyle 1984’ten bu yana 40.000’den fazla insan yaşamını yitirmiş, üç milyondan fazla insan yerinden edilmiş ve travmalarla yaşamak zorunda kalmıştır (Çelik ve Kantowitz, 2009).

Türk-Kürt çatışması bağlamında yürütülen çalışmalar, Türklerin ve Kürtlerin farklı çatışma söylemleri benimsediklerini ortaya koymuştur. Bu çalışmalar Türk-Kürt çatışmasını a) Kürtler için bir bağımsızlık sorunu olarak gören ve sorunun çözümü için bağımsız bir Kürdistan’ın kurulmasını destekleyen *bağımsızlık sorunu* söylemi ve b) PKK ve yabancı güçler sorunu olarak gören ve sorunun çözümü için terörle aktif mücadeleyi öneren *terör sorunu* söylemi olmak üzere iki yaygın çatışma söylemi olduğunu göstermiştir (Uluğ ve Cohrs,

2017a). Aynı zamanda bu çalışmalar bağımsızlık sorunu söylemini etnik kimlik açısından dezavantajlı grup olan Kürtlerin, terör sorunu söylemini ise avantajlı grup olan Türklerin daha çok benimsediğini ortaya koymuştur (Uluğ ve Cohrs, 2017a). Fakat sayıları az da olsa bağımsızlık sorunu söylemini benimseyen avantajlı grup üyeleri olan Türkler de mevcuttur. Uluğ ve Cohrs’un (2017a) gerçekleştirdiği çalışma Türklerin bağımsızlık sorunu söylemini benimsemelerinin barışa ve uzlaşmaya yönelik olumlu tutumları yordadığını ortaya koymuştur. Hâlbuki Türk-Kürt çatışması gibi asimetrik çatışmalarda avantajlı grup üyelerinin çatışmayla ilgili söylemleri sadece uzlaşmaya ve barışa olan tutumlarını değil, çatışmada yer alan dezavantajlı grup üyeleriyle politik dayanışma içerisine girip girmeyeceklerini de etkileyebilir. Fakat çatışma söylemlerinin politik dayanışmayla ilişkisini gösteren daha önceki bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Avantajlı grup üyelerinin dezavantajlı grup üyeleriyle bu politik dayanışması sadece çatışmanın parçası olan belirli bir dezavantajlı gruba da sınırlı kalmayabilir. Bu noktada şu soru ön plana çıkmaktadır: Bu politik dayanışma aynı toplum içerisinde yaşayan ama çatışmanın parçası olmayan başka bir gruba da genellenebilir mi (ör: Türkiye’de Aleviler; bkz. Glasford ve Calcagno, 2012)? Genellenebildiği takdirde, dezavantajlı bir grubun çatışma söylemini benimsemenin başka dezavantajlı gruplarla politik dayanışmayı güçlendirebileceği söylenebilir. Aynı şekilde hem avantajlı hem de dezavantajlı kimliğe sahip avantajlı grup üyelerinin dezavantajlı grup üyeleriyle dayanışmalarında kendi avantajlı kimlikleri (ör: Türk etnik kimliği) ve kendi dezavantajlı kimlikleri (ör: Gezi protestoları bağlamında ortaya çıkan *çapulcu* veya *gezici* kimliğe sahip olmak) nasıl bir rol oynamaktadır?

Bu çalışmada ilk olarak, etnik düzeyde avantajlı (*Türk* olmak) fakat ideolojik düzeyde dezavantajlı kimliklere (*çapulcu* olmak) sahip kişilerin avantajlı etnik kimlik olan Türk etnik kimlikleriyle özdeşimlerinin dezavantajlı grup olan Kürtlerle politik dayanışmalarına olan etkisi araştırılmaktadır. İkinci olarak, etnik kimlikle özdeşimle politik dayanışma arasında avantajlı ve dezavantajlı grupların benimsediği çatışma söylemlerinin nasıl bir aracı rol oynadığı araştırılmaktadır. Son olarak, avantajlı grupların dezavantajlı bir gruba olan politik dayanışmasının çatışmanın parçası olmayan Aleviler gibi başka bir dezavantajlı gruba genellenip genellenmeyeceği incelenmektedir. Çalışmanın tamamının sosyal kimlik, çatışma ve gruplar arası dayanışma literatürüne katkıda bulunması hedeflenmektedir.

Etnik Kimlikle Özdeşim ve Gruplar Arası Dayanışma

Sosyal Kimlik Teorisi, bireyin belirli bir gruba bağlandığında, grup üyeliğini benlik-kavramı (*self-concept*) olarak içselleştirmeye başladığını öne sürer (Reicher ve

ark., 1995; Tajfel ve Turner, 1979). Sosyal Kimlik Teorisi'ne göre bireyler iç gruplarıyla özdeşleşme sürecinde, kendi gruplarını diğer gruplardan (k)ayıyarak olumlu bir sosyal kimlik oluşturmaya çalışır ve böylece kişisel kimliklerine katkıda bulunmak için uğraşırlar (Tajfel ve Turner, 1979, 1986).

Sosyal Kimlik Teorisi'ne göre etnik kimliğin de bir sosyal kimlik olduğu söylenebilir. Bu kimliği bireyin etnik iç grup üyeliğinden elde ettiği kimlik olarak tanımlamak mümkündür (bkz. Phinney, 1990). Etnik kimlik üzerine gerçekleştirilen çalışmalar etnik kimliğin dış gruba olan tutumları hem olumlu hem de olumsuz bir şekilde yordayabildiğini göstermektedir (bkz. Masson ve Verkuyten, 1993; Phinney ve ark., 1997). Örneğin etnik kimlikle güçlü bir şekilde özdeşim kurma, bireylerin kendi iç gruplarını tercih etmelerine, kendi grup üyelerini daha olumlu değerlendirmelerine (Maloku ve ark., 2016; Masson ve Verkuyten, 1993) ve özellikle dezavantajlı grup üyelerinin iyi oluşlarına (*wellbeing*; Zdenka ve ark., 2015) etki edebilmektedir. Etnik kimlikle özdeşim, diğer bir yandan, dış grup üyelerine karşı hem daha az sıcaklık gösterilmesine, hem gruplar arası güvenin azalmasına (Cakal ve Petrović, 2017), hem kin gibi olumsuz duyguların hissedilmesine (Uluğ ve ark., 2021a), hem azınlık haklarına daha az destek verilmesine (Uluğ ve Uysal, 2021; Verkuyten ve Yildiz, 2006), hem de önyargı ve ayrımcılığa sebep olabilmektedir (Maloku ve ark., 2016; Mummendey ve ark., 2001; Negy ve ark., 2003).

Sosyal Kimlik Teorisi'nden yola çıkarak bireylerin sadece tek bir kimliğe değil çoklu kimliğe sahip olduklarını ve bu çoklu kimliklerin bazılarının toplumda avantajlı bazılarının ise dezavantajlı olduğunu söylemek mümkündür (Cole, 2009). Çoklu kimlikler bireylerin davranışlarını olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebilir. Örneğin daha önce gerçekleştirilen çalışmalar çoklu kimliklerin bireylerin iyi oluş hallerine etkisini göstermiştir (Brook ve ark., 2008). Benzer şekilde, Curtin ve arkadaşları (2016) gerçekleştirdikleri çalışmada aktivistlerin çok sayıda avantajlı ve dezavantajlı kimlikleriyle bağlantılı deneyimlerinin hem aktivizme hem de bu aktivizmin kendisinin yeni kimliklerin ortaya çıkmasına neden olduğunu göstermişlerdir. Fakat bilindiği kadarıyla bu alanda gerçekleştirilen hiçbir çalışma özellikle çatışma bağlamında hem avantajlı hem de dezavantajlı kimliğe sahip olanlarda avantajlı kimlikle özdeşimin dezavantajlı gruplarla dayanışmaları arasındaki ilişkiyi incelememiştir. Türk-Kürt çatışması ekseninde gerçekleştirilen birkaç çalışma Türklerin avantajlı Türk etnik kimliğiyle özdeşleşmesinin olumsuz dış grup tutumlarıyla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin Türklerin etnik kimlikleriyle özdeşimlerinin artması durumunda hem Kürtlere olan güvenlerinin azaldığı ortaya koyulmuş (Çelebi ve ark., 2014) hem de Kürt

haklarıyla ilgili olan politikalara desteklerinin azaldığı gösterilmiştir (Uluğ ve Uysal, 2023). Benzer bir şekilde, Bağcı ve Çelebi (2017) Türk etnik kimliğiyle özdeşimin artmasının dış gruba karşı olumsuz tutumları doğrudan, dış gruba sorumluluğu yüklemeye aracılığıyla da dolaylı olarak yordadığını göstermiştir. Ek olarak, Çoymak (2018) da Türkler için etnik kimliklenmenin önemi arttıkça milliyetçi vatansızlığın de o derece arttığını ortaya koymuştur (ör: *Türkiye için her şeyimi feda edebilirim; Türkiye yanlış da olsa doğru da olsa Türkiye'yi dışarıdakilere karşı savunurum*).

Her ne kadar literatürde etnik kimlikle özdeşimin artmasının gruplar arası ilişkiler açısından olumlu ya da olumsuz sonuçları olabileceği gösterilse de yapılan önceki çalışmalarda etnik kimlikle özdeşimin gruplar arası dayanışmaya nasıl bir etkisi olduğunun incelenmediği görülmüştür. Hem dünyadaki hem de Türkiye'deki çeşitli gruplar bağlamında gerçekleştirilen araştırmalar, etnik kimlikle özdeşimin artmasının dış gruba olan tutumları olumsuz bir şekilde etkilediğini gösterdiği için bu araştırmada da hem avantajlı hem de dezavantajlı kimliğe sahip kişilerin avantajlı Türk etnik kimliğiyle özdeşiminin Kürtler ve Aleviler gibi çeşitli dezavantajlı gruplarla dayanışmalarını olumsuz şekilde yordayacağı iddia edilmektedir. Hem avantajlı hem de dezavantajlı bir grubun üyesi olan birinin avantajlı kimliğiyle özdeşimi ile diğer dezavantajlı gruplarla dayanışması arasındaki ilişkinin anlaşılması hem çoklu sosyal kimlik hem de gruplar arası dayanışma literatürüne katkıda bulunacaktır.

Çatışma Söylemleri ve Dezavantajlı Gruplar (larla) Dayanışma

Toplumun birçok üyesi tarafından paylaşılan çatışmaya dair söylemler çatışmanın neyle ilgili olduğunu tanımlar. Aynı zamanda yine bu söylemler insanların çatışma bağlamlarında ortaya çıkan durumlara (ör: çözüm önerileri) nasıl tepki vereceğini de şekillendirebilir. Bu söylemler çatışmanın tırmanmasına sebep olabilirken, zaman zaman çatışmanın şiddetinin azalmasını da sağlayabilir. Çatışma söylemlerinin içeriği her bağlamda farklılaştığı için, toplumun hem avantajlı hem de dezavantajlı üyelerinin çatışmaya dair nasıl bir algısı olduğu o bağlama özgü bir şekilde ayrıntılı olarak incelenmelidir (Bar-Tal, 1998, 2007; Cohrs ve ark., 2015).

Çatışma bağlamlarında ortaya çıkan çatışma söylemleri olumlu ve olumsuz birçok tutumla yakından ilişkilidir. Örneğin İsrail-Filistin çatışması bağlamında gerçekleştirilen çalışma, çatışma söylemlerinin hem uzlaşma hem de barışçıl çatışma çözümü için desteği azaltabildiklerini göstermiştir (Canetti ve ark., 2017). Yine aynı bağlamda gerçekleştirilen çalışmalar, çatışma söylemlerinin sadece çatışmanın tırmanmasına neden olmakla kalmayıp, aynı zamanda yeni bilgilerin işlen-

mesini ve yorumlanmasını çatışmanın devamına sebep olacak ve barışçıl çözüm olasılığını azaltacak şekilde etkileyebileceğini göstermektedir (Bar-Tal ve ark., 2009; Porat ve ark., 2015). Böylece, çatışma söylemleri hem uzlaşma için hem de çatışmaların çözümü için sosyal psikolojik engeller oluşturabilmektedir (Bar-Tal ve Halperin, 2011).

Çatışma söylemlerinin Türkiye'deki Türk-Kürt çatışması bağlamında da birçok olumlu ve olumsuz tutumu etkilediğini söylemek mümkündür. Örneğin Çelebi ve arkadaşları (2014) Türkler ve Kürtler arasındaki gruplar arası güveni inceledikleri araştırmalarında Türk-Kürt sorununu Kürtler ve Türkler arasında bir çatışma olarak görülmesinin gruplar arası güveni düşürdüğünü göstermektedir. Uluğ ve Cohrs (2017a) da hem Kürtlerle hem de Türklerle gerçekleştirdikleri çalışmalarında terör sorunu söyleminin benimsenmesinin, hem Kürtler ve Türkler arasındaki uzlaşmaya olan tutumları hem de barış sürecine olan tutumları olumsuz bir şekilde yordadığını ortaya koymuştur. Öte yandan, bağımsızlık sorunu söyleminin benimsenmesinin, uzlaşmaya olan tutumları olumsuz bir şekilde yordadığı, fakat dezavantajlı grubun ihtiyaçlarına odaklanan barış sürecine olan tutumları ise olumlu bir şekilde yordadığı ortaya konmuştur (Uluğ ve Cohrs, 2017a).

Benzer bir şekilde, sadece avantajlı etnik grup olan Türklerle gerçekleştirilen başka bir çalışma (Uluğ ve ark., 2021b), Türklerin terör sorunu söylemini benimsemelerinin Türklerle Kürtler arasındaki mağduriyetin daha fazla yarıştırılmasıyla sonuçlandığını göstermiştir (*competitive victimhood*; bkz. Noor ve ark., 2012; Sullivan ve ark., 2012). Uluğ ve arkadaşlarının (2021b) gerçekleştirdiği bu çalışma, Türklerin terör sorunu söylemini benimsemeleri durumunda hem şiddet içermeyen çatışma çözümüne hem de şiddetin durdurulmasına daha az destek verdiklerini hem de Kürtleri bağışlamaya daha az istekli olduklarını ortaya koymuştur. Öte yandan, yine bu çalışmada avantajlı grup olan Türklerin dezavantajlı grubun bağımsızlık sorunu söylemini benimsemesi durumunda hem çatışma çözümünü hem şiddetsizliği daha çok destekledikleri hem de Kürtleri bağışlamaya daha istekli oldukları gösterilmiştir (Uluğ ve ark., 2021b). Sadece Türklerle gerçekleştirilen bu çalışmada avantajlı grup üyelerinin dezavantajlı grup üyelerinin söylemini benimsemeleri durumunda, çatışma söyleminin gruplar arası ilişkileri iyileştirmede ve onarmada önemli rol oynayabileceği ortaya konmuştur (Uluğ ve ark., 2021b; Uluğ ve ark., 2023).

Türklerle gerçekleştirilen bu çalışmalar (Uluğ ve ark., 2021b; Uluğ ve Cohrs, 2017a) aklı şu soruyu getirmektedir: Bazı avantajlı grup üyeleri neden dezavantajlı grupların çatışma söylemlerini benimsemektedir? Yukarıda da bahsedildiği gibi insanlar birden fazla kimliğe

sahip olabilmekte ve bu kimliklerin bazıları toplumda avantajlı veya dezavantajlı kimlikler olarak görülebilmektedir. Bazı avantajlı grup üyelerinin herhangi bir kimliği kendilerine avantaj sağlarken başka bir kimlikleri de dezavantaja sebep olabilmektedir. Örneğin Amerika'da yaşanan beyaz bir kadın beyaz kimliği dolayısıyla avantajlı olabilirken kadın kimliği dolayısıyla dezavantajlı olabilmektedir. Avantajlı kimliğe sahip olanların birden fazla başka bir dezavantajlı kimliğe sahip olması onlara dezavantajlı grupların yaşadıklarını bir nebze de olsa anlayabilme olanağı sağlayabilir.

Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) ve Benlik Sınıflandırma Kuramı (Turner, 1985) gibi kuramlar bireyin genelde tek bir kimliğini ele almakta ve bu kimliğin gruplar arası ilişkilerde nasıl bir rol oynadığına odaklanmaktadır. Özellikle aktivizm ve dayanışma ile ilgili çalışmalarda da kullanılan bu yaklaşımı Greenwood (2012) *tekli kimlik yaklaşımı* olarak nitelendirmektedir. Örneğin bu yaklaşımı benimseyen araştırmacılar, kadın hakları aktivizmini açıklarken, cinsiyet kimliğine veya eylemci kimliğine odaklanmaktadırlar (Curtin ve ark., 2016). Fakat bir kadın, hem cinsiyet kimliğinden hem de eylemci kimliğinden dolayı aktivizmle uğraşabilmekte, kolektif eylemlere katılabilmektedir. Maalesef tekil kimliklere odaklanırken, araştırmacılar dezavantajlı ve avantajlı kimlikleri birbirlerinden izole ederek inceleme eğilimindedir (Curtin ve ark., 2016). Ancak bir birey aynı anda avantajlı ve dezavantajlı olmak üzere birden fazla gruba kimliklenebilmektedir. Örneğin Türkiye'de *Türk* olmak etnik düzeyde avantajlı sayılırken *çapulcu* ya da *Gezici* olmak hükümetin karşısında yer almakla eş değer sayıldığından ideolojik düzeyde dezavantajlı sayılabilir. Bu kişiler bu sebeple dezavantajlı grup olan Kürtlerle daha çok *müttefik* (*ally*) olabileme potansiyeline sahip Türkler olarak düşünülebilir. Başka bir kimlik düzeyindeki dezavantaj, bazı avantajlı grup üyelerinin dezavantajlı grup üyelerinin perspektifini alabilmelerine ve böylece dezavantajlı grup tarafından üretilen ve dezavantajlı grup üyelerine destek olacak çatışma söylemlerini benimsemelerine sebep olabilir. Ancak bu şekilde dezavantajlı gruba dayanışma içerisinde olabilirler. Üstelik bu dayanışma hali toplumdaki adaletsizlikleri fark etmeyi sağladığından ve farklı adaletsizlik çeşitleri arasındaki ilişkiyi görmeyi sağladığından sadece çatışma içerisinde bulunan gruplarla da sınırlı kalmayabilir ve başka dezavantajlı gruplara da aktarılabilir (*secondary transfer effect*; Pettigrew, 1997, 2009). Böylece çapulcu ya da gezici Türkler gibi hem avantajlı hem dezavantajlı grup üyesi kişiler, bağımsızlık sorunu söylemi gibi dezavantajlı bir grubun çatışma söylemini benimseydiğinde sadece Kürtler gibi o dezavantajlı gruba değil toplumda dışlanmak dolayısıyla dezavantajlı olan Aleviler gibi başka bir dezavantajlı gruba da dayanışma içerisine gi-

rebilir. Diğer bir deyişle, avantajlı grup üyelerinin toplumsal meselelere dezavantajlının gözünden bakması durumunda avantajlı grup üyeleri farklı dezavantajlı gruplarla dayanışma içerisine girmek için daha istekli olabilir.

İkincil aktarma etkisi gruplar arası temas literatüründe ortaya atılmış bir kavram olup daha çok gruplar arası temas etkilerinin bir dış gruba olan deneyimden sadece o gruba yönelik tutumlara değil diğer dış gruplara yönelik tutumlara da genellenmesi olarak açıklanmaktadır (Pettigrew, 1997, 2009). Pettigrew gerçekleştirdiği çalışmalarda bir azınlık grubundan arkadaşı olan kişilerin farklı azınlık gruplarından kişileri de daha fazla kabul ettiklerini göstermiştir. Benzer şekilde, Kuzey İrlanda'daki Katolikler ve Protestanlar arasındaki olumlu temasın başka etnik azınlıklara karşı olumlu tutumlara genellenebildiği gösterilmiştir (Tausch ve ark., 2010). Pettigrew'in çalışmalarını azınlık grubundan arkadaşı olan kişilerin bu olumlu tutumları kendi ülkelerinde olmayan dış gruplara bile genellendiğini gösteren çalışmalar da tamamlamıştır (Van Laar, Levin, Sinclair ve Sidanius, 2005). Mevcut araştırmada, gruplar arası temas literatüründen yola çıkarak bu ikincil aktarma etkisinin gruplar arası dayanışma bağlamında da ele alınabileceği öne sürülmekte ve çatışma bağlamındaki bir grupla dayanışmanın, çatışma bağlamı dışı başka bir grupla dayanışmaya da genellenebileceği iddia edilmektedir. Gruplar arası dayanışmayı, iç ve dış grup üyelerinin hem kendi gruplarına (ör: birbirlerine) hem de dış gruba bağlılıkları olarak tanımlamak mümkündür (Chayinska ve ark., 2017; Doosje, Ellemers ve Spears, 1999; Doosje, Spears ve Ellemers, 2002.). Bu bağlamda dayanışma, alt grupların (*subgroups*) farklılıklarına rağmen değil, tam olarak da farklı oldukları için birleştiğini ima eder (Subašić, Reynolds ve Turner, 2008). Farklı gruplar dayanışma içerisinde hareket ettiğinde, ortak bir amaca ulaşmak için gruplar arası farklılıklardan yararlanarak dayanışırlar. Bahsedilen bu çalışmalardan yola çıkarak bu çalışmada dayanışma kavramı farklı grupların birlikte işbirliği yapması ve birlikte çalışması şeklinde ele alınmaktadır (benzer bir tanım için bkz. Glasford ve Calcagno, 2012).

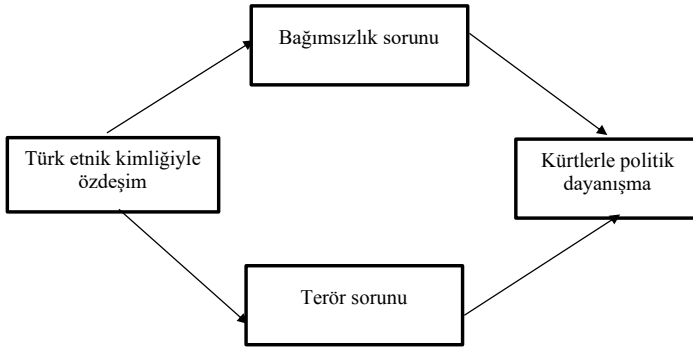
Toplumda avantajlı statüye sahip olmalarına rağmen dezavantajlı grupları ve onların haklarını savunan avantajlı grup üyeleri mevcuttur (Droogendyk, Wright, Lubensky ve Louis, 2016). Bu grup üyelerinin bazıları (diğer bir deyişle *müttefikler*) dezavantajlı grup üyeleriyle dayanışma içerisinde yer almakta, dezavantajlı gruplar için eylemlere katılmaktadır. Kimliğe dayalı aktivizm modellerinin çoğu, kişinin herhangi bir eyleme katılmasında ya dezavantajlı bir kimliğe sahip olmasından dolayı kendi grubu ya da dezavantajlı gruplarla dayanışma hissi tarafından motive edildiğini varsaymaktadır (Curtin ve ark., 2016). Fakat bu modellerin çoğu aynı kişinin

hem avantajlı hem de dezavantajlı kimliğe sahip olabileceğini ihmal etmektedir (Curtin ve ark., 2016). Bu durum ise birçok kişinin hem avantajlı hem de dezavantajlı kimliği olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

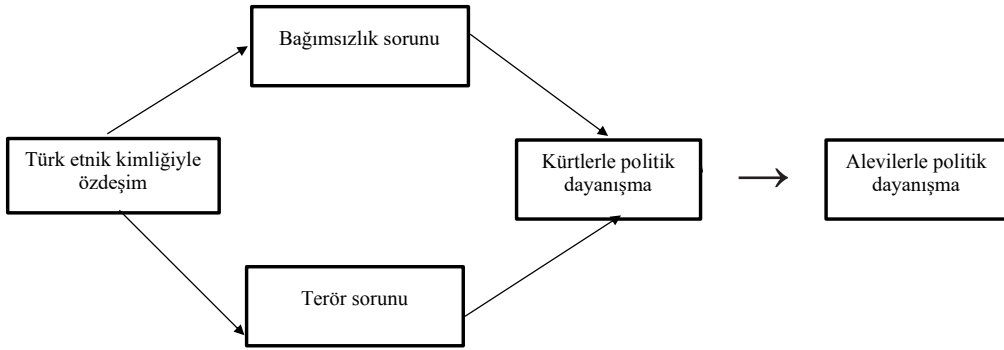
Sosyal değişim ve kolektif eylem alanında yapılan çalışmalardan yola çıkarak, dezavantajlı grup üyeleriyle müttefikler arasındaki dayanışmanın yapıcı değişim yoluyla sosyal adaleti geliştirebileceğini iddia etmek mümkündür (Tropp ve Barlow, 2018). Müttefikler, gruplarının avantajlı statüsünü çatışma çözümü ve barış inşası için de kullanabilirler. Çatışma bağlamında müttefik olan ve olmayan avantajlı grup üyeleri arasındaki en büyük farkın bu iki grubun farklı çatışma söylemlerini benimsemesi olduğu söylenebilir (ayrıca bkz. Bar-Tal, 1998, 2007; Bilali ve Ross, 2012; Hammack ve Pilecki, 2012). Örneğin dezavantajlı grupla müttefik olmayanların kendi gruplarının mağduriyetini vurgulayan ve dış grubun acılarını reddeden geleneksel çatışma anlatılarını benimserken, müttefiklerin hem kendi gruplarının hem de dış grubun acılarını kabul eden çatışma söylemlerini benimseme eğiliminde olabileceği varsayılabilir. Dış grubun hem acılarını hem de genel olarak sorunlarını kabul eden bir çatışma söyleminin benimsenmesi de mağduriyetlerin yarıştırılmasını azaltabilir, grupların birbirini affetme olanağını arttırabilir (Shnabel ve ark., 2013) ve saldırgan politikalar için desteği azaltabilir (Adelman ve ark., 2016; Uluğ ve ark., 2021b). Her ne kadar farklı çatışma anlatılarının benimsenmesinin çatışma ve barış alanlarında ne gibi sonuçları olabileceği gösterilmiş olsa da, bildiğim kadarıyla bu zamana kadar hiçbir çalışmada çatışma söylemlerinin gruplar arası dayanışmadaki rolü incelenmemiştir. Bu çalışmada, farklı çatışma söylemlerinin toplumda hem avantajlı hem de dezavantajlı statüye sahip olanlar tarafından benimsenmesinin farklı dezavantajlı gruplarla olan dayanışmalarındaki rolü araştırılmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, birinci olarak, Türkiye'de hem avantajlı (*Türk* olmak) hem de dezavantajlı kimliklere (*çapulcu* olmak) sahip kişilerin avantajlı Türk etnik kimliğiyle özdeşimlerinin dezavantajlı grup olan Kürtlerle politik dayanışmalarına olan etkisi araştırılmaktadır. İkinci olarak, etnik kimlikle özdeşimle Kürtlerle politik dayanışma arasında terör ve bağımsızlık gibi çatışma söylemlerinin benimsenmesinin nasıl aracı bir rol oynadığı araştırılmaktadır. Üçüncü olarak, hem avantajlı hem dezavantajlı kimliğe sahip olanların çatışma bağlamındaki dezavantajlı grupla olan dayanışmasının, çatışmanın bir parçası olmayan başka bir dezavantajlı gruba genellenip genellenemeyeceği, yani ikincil transfer etkisi, incelenmektedir. Buraya kadar sunulan çoklu ve etnik kimlik, çatışma söylemleri ve gruplar arası dayanışma alan ya-



Şekil 1. Birincil grupla politik dayanışma modeli



Şekil 2. İkincil grupla politik dayanışma modeli

zınlarına dayanan görgül araştırma bulguları ışığında, araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

Hipotez 1: Türk etnik kimliğiyle özdeşimle terör sorunu söyleminin benimsenmesi arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 2: Türk etnik kimliğiyle özdeşimle bağımsızlık sorunu söyleminin benimsenmesi arasında olumsuz yönde bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 3: Terör sorunu söyleminin benimsenmesiyle Kürtlerle politik dayanışma arasında olumsuz yönde bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 4: Bağımsızlık sorunu söyleminin benimsenmesiyle Kürtlerle politik dayanışma arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 5: Türk etnik kimliğiyle özdeşimle Kürtlerle politik dayanışma arasında, a) terör sorunu söyleminin benimsenmesini artırma ve b) bağımsızlık sorunu söyleminin benimsenmesini azaltma aracılığıyla, olumsuz yönde bir ilişki bulunmaktadır (birincil grupla politik dayanışma modeli; Şekil 1).

Hipotez 6: Kürtlerle politik dayanışma ve Alevilerle politik dayanışma arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 7: Türk etnik kimliğiyle özdeşim ile Alevilerle politik dayanışma, a) terör sorunu söyleminin benimsenmesini artırma, b) bağımsızlık sorunu söyleminin benimsenmesini azaltma ve c) Kürtlerle politik dayanışmayı azaltma aracılığıyla, arasında olumsuz yönde bir ilişki bulunmaktadır (ikincil grupla politik dayanışma modeli; Şekil 2).

Yöntem

Örnekleme ve İşlem

Söz konusu çalışma çevrimiçi anket yoluyla 2014 yılının Ocak ve Şubat aylarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın linki Facebook, Twitter gibi çeşitli sosyal paylaşım sitelerinde ve farklı e-mail listelerinde paylaşılmıştır. Çalışmanın amacından bahsedilirken araştırma(cı)ya olan olası önyargıyı önlemek amacıyla

Tablo 1. Betimleyici İstatistikler ve Çalışma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

	M (SD)	1	2	3	4	5
1. Türk etnik kimliğiyle özdeşim	3.17 (1.24)	-	.57***	-.46***	-.48***	-.35***
2. Terör sorunu söylemi	2.89 (1.52)		-	-.59***	-.56***	-.43***
3. Bağımsızlık sorunu söylemi	1.78 (1.13)			-	.42***	.39***
4. Kürtlerle politik dayanışma	3.34 (1.39)				-	.82***
5. Alevilerle politik dayanışma	3.62 (1.29)					-

Not. *** $p < .001$

çatışmanın Kürt-Türk sorunu, terör sorunu, etnik kimlik sorunu, Güneydoğu sorunu ya da bir bağımsızlık sorunu gibi farklı tanımları olduğundan aynı anda bahsedilmiş tir (Uluğ ve Cohrs, 2017a).

Katılımcılara önce etnik kimlikleri sorulmuştur. Etnik kimlik sorusuna *Türk* cevabı verenlere çapulcu kelimesinin nasıl ortaya çıktığı ile bilgi verilmiştir: “*Recep Tayyip Erdoğan, Gezi Parkı protestolarına katılanlarla ilgili ‘Biz birkaç çapulcunun o meydana gelip halkımızı yanlış bilgilendirmek suretiyle tahrik etmesine pabuç bırakmayız’ dedi. Protestocuların da büyük bir kısmı ‘çapulcu’ kelimesini sahiplendi ve kendilerine ‘ÇAPULCU’ dedi.*” Bu önergeden sonra şu soru sorulmuştur: “*Bu bağlamda siz kendinizi çapulcu olarak görüyor musunuz?*” Bu soruya evet cevabı veren 295 Türk katılımcı analize dâhil edilmiştir. Böylece etnik kimlik düzeyinde avantajlı fakat ideolojik düzeyde dezavantajlı olan bir grup elde edilmiştir.

Katılımcıların 135’i kadın (%45.8), 155’i erkek (%52.5) olup, 5 katılımcı cinsiyet sorusuna cevap vermeyi tercih etmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18 ile 69 arasında değişmektedir ($Ort. = 30.79$, $SS = 11.07$). Katılımcıların biri ilkokul, 38’i lise, 142’si üniversite, 85’i yüksek lisans, 25’i doktora mezunuyken dört katılımcı bu soruya cevap vermemiştir. Son olarak katılımcıların dini mezhepleri de sorulmuştur: Katılımcıların 14’ü kendisini Alevi olarak, 99’u Sünni olarak tanımlamış, 138’i mezheplere inanmadığını söylemiş, 22’si diğer seçeneğini işaretlemiş ve 21’i de bu soruya cevap vermemiştir. Kendisini *çapulcu* olarak tanımlayan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun eğitilmiş olması ve fazla dindar olmaması, Gezi Protestolarına katılanların politik profilleriyle örtüşmektedir (bkz. Baysu, 2017; Baysu ve Phalet, 2017; Bilgiç ve Kafkaslı, 2013).

Veri Toplama Araçları

Tüm maddeler 5-dereceli Likert tipi sorularla ölçülmüştür (1 = *Hiç katılmıyorum*; 5 = *Tamamen katılıyorum*).

Etnik kimlikle özdeşim. Katılımcıların Türk etnik kimliğiyle özdeşimleri 3 maddelik iç grup özdeşimi ölçeği (Roccas ve ark., 2006) vasıtasıyla ölçülmüştür:

“*Türk olmak kimliğimin önemli bir parçasıdır;*” “*Kendimi Türk olarak görmek benim için önemlidir*” ve “*Türkler hakkında konuştuğum zaman genel olarak ‘onlar’ yerine ‘biz’ diyorum*” ($\alpha = .83$).

Çatışma söylemleri. Çatışma söylemleri milletvekilleriyle (Uluğ ve Cohrs, 2017b), akademisyen ve gazetecilerle (Uluğ ve Cohrs, 2017c) ve farklı etnik gruplardan katılımcılarla (Uluğ ve Cohrs, 2016) Q yöntemiyle yürütülen çalışmaların sonuçlarına dayandırılarak hazırlanmıştır. Bu söylemler a) *bağımsızlık sorunu söylemi* ve b) *terör sorunu söylemi* olmak üzere iki farklı söylemden oluşmaktadır. Katılımcılar her iki çatışma söylemine ne derece katılıp katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Bağımsızlık sorunu söylemi. Bir maddeyle, katılımcıların bağımsızlık sorunu söylemini ne derece benimseyip benimsemedikleri sorulmuştur: “*Bence bu sorun, Kürtler için bir bağımsızlık sorunudur çünkü Türkiye’de yaşayan Kürtler; Türkiye tarafından sömürülmektedir. Bu sebeple de bu sorunun çözümü için bağımsız bir Kürdistan kurulmalı ve Abdullah Öcalan serbest bırakılmalıdır.*”

Terör sorunu söylemi. Bir maddeyle, katılımcıların terör sorunu söylemini ne derece benimseyip benimsemedikleri sorulmuştur: “*Bana göre bu sorun, PKK’nın yarattığı bir sorundur. Bu sorun, hem yabancı güçlerin kışkırtmasından hem de PKK’dan kaynaklanmaktadır. Bu sorunun çözümü için, PKK silah bırakmalı ve TSK da terörle etkin mücadele ederek terörü bitirmelidir. Ne olursa olsun Türkiye’nin üniter devlet yapısı bozulmamalıdır. Fakat bu sorundan fayda sağlayanların olması sorunun çözümüne engeldir.*”

Kürtlerle ve Alevilerle politik dayanışma. Çapulcuların Kürtlerle ve Alevilerle politik dayanışması ayrı ayrı 3 maddelik politik dayanışma ölçeği (Glasford ve Calcagno, 2012) ile ölçülmüştür: “*Çapulcular ve Kürtler/Aleviler, her iki grubun konumunu iyileştirmek için birlikte çalışmalıdır;*” “*Çapulcular ve Kürtler/Aleviler, her iki grubun konumunu değiştirmek için birleşmeli ve birlikte çalışmalıdır*” ve “*Çapulcular ve Kürtler/Aleviler her iki grubun konumunu iyileştirmek için birlikte çalışırlarsa daha iyi olur*” ($\alpha_{Kürtler} = .96$; $\alpha_{Aleviler} = .96$).

Tablo 2. Standardize Aracı Etkiler

	Aracı etki	SE	%95 Güven Aralığı Alt Sınır	%95 Güven Aralığı Üst Sınır
Kürtlerle politik dayanışma				
<i>Terör sorunu aracılığıyla</i>	<i>-.241</i>	<i>.047</i>	<i>-.34</i>	<i>-.15</i>
<i>Bağımsızlık sorunu aracılığıyla</i>	<i>-.052</i>	<i>.027</i>	<i>-.11</i>	<i>-.00</i>
Alevilerle politik dayanışma				
Terör sorunu aracılığıyla	.034	.021	-.01	.08
Bağımsızlık sorunu aracılığıyla	-.044	.021	-.09	-.01
Kürtlerle politik dayanışma aracılığıyla	-.181	.051	-.28	-.08
<i>Terör sorunu ve Kürtlerle politik dayanışma aracılığıyla</i>	<i>-.182</i>	<i>.035</i>	<i>-.26</i>	<i>-.12</i>
<i>Bağımsızlık sorunu ve Kürtlerle politik dayanışma aracılığıyla</i>	<i>-.039</i>	<i>.021</i>	<i>-.08</i>	<i>-.00</i>

Not. Hipotezlenen ardışık dolaylı etkiler italik şekilde gösterilmiştir.

Demografik değişkenler ise kategorik sorularla ölçülmüştür. Bu sorular, etnik kimlik, ideoloji (*çapulcu*), cinsiyet, yaş, eğitim ve dini mezhep gibi kategorik sorulardan oluşmuştur.

Analizler ve Bulgular

Ön Analizler

Korelasyon analizi sonuçları, Türk etnik kimliğiyle özdeşimle terör sorunu söylemini benimsemek arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir ($r = .57, p < .001$; bkz. Tablo 1). Öte yandan, Türk etnik kimliğiyle özdeşimle bağımsızlık sorunu söylemini benimsemek arasında olumsuz yönde bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($r = -.46, p < .001$). Türk etnik kimliğiyle özdeşimle hem Kürtlerle ($r = -.48, p < .001$) hem de Alevilerle ($r = -.35, p < .001$) politik dayanışma arasında ise olumsuz bir ilişki gözlenmiştir.

Bağımsızlık sorunu söylemini benimsemekle terör sorunu söylemini benimsemek arasında da olumsuz yönde bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($r = -.59, p < .001$). Bağımsızlık sorunu söylemini benimsemekle hem Kürtlerle ($r = .42, p < .001$) hem de Alevilerle ($r = .39, p < .001$) politik dayanışma arasında ise olumlu yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bağımsızlık sorunu söyleminin tam tersine, terör sorunu söylemini benimsemekle hem Kürtlerle ($r = -.56, p < .001$) hem de Alevilerle ($r = -.43, p < .001$) politik dayanışma arasında ise olumsuz bir ilişki gözlenmiştir. Kürtlerle ve Alevilerle politik dayanışma arasında da olumlu bir ilişki gözlendiği görülmüştür ($r = .82, p < .001$).

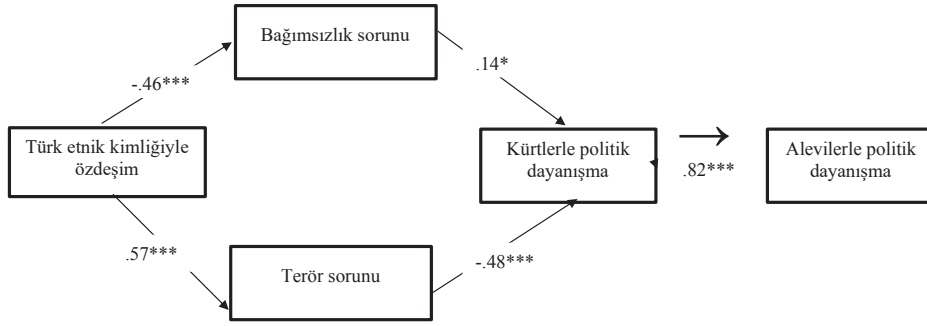
Yol Analizi

Araştırmanın amacı doğrultusunda, etnik kimlikle özdeşim, çatışma söylemleri ve gruplar arası dayanışma arasındaki ilişki örüntüleri yol analiziyle SAS 9.4 (Sas

Institute Inc., 2016) programı aracılığı ile test edilmiştir. Bu yol analizinde Türk etnik kimliğiyle özdeşim bağımsız değişken, bağımsızlık ve terör sorunu söylemleri ve Kürtlerle politik dayanışma ise aracı değişkenler ve Alevilerle politik dayanışma ise bağımlı değişkenler olarak tanımlanmıştır. Model uyumunun değerlendirilmesinde, genel olarak kabul gören kriterler incelendiğinde, *RMSEA* değerinin .06 ve altında olması, *SRMR* değerlerinin .08 ve altında olması, *CFI* ve *NFI* değerlerinin .95'ten büyük olması istenmektedir (bkz. Hu ve Bentler, 1999). Bu değerlere göre, ölçme modelinin *RMSEA* değeri hariç veriye iyi düzeyde uyum sağladığı bulunmuştur, $\chi^2(4) = 21.60, p < .001, RMSEA = .12, SRMR = .04, NFI = .97, CFI = .98$. Modelde rapor edilen değerler standardize sonuçlardır (bkz. Şekil 3).

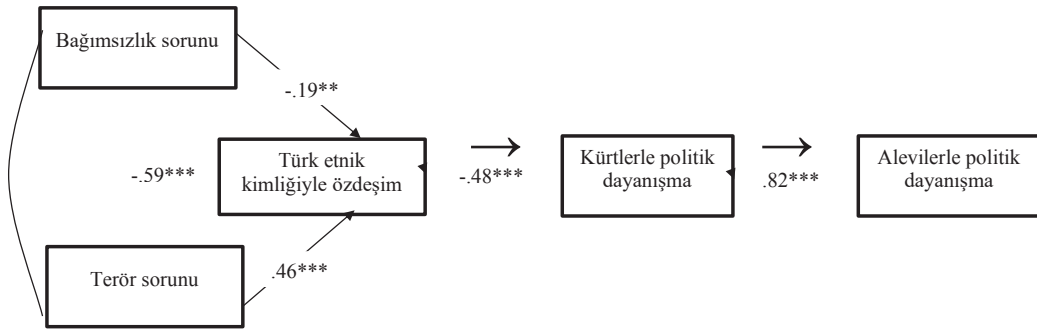
Modelde Türk etnik kimliğiyle özdeşimle terör sorunu söyleminin benimsenmesi arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmakta ve sonuçlar, birinci hipotezi desteklemektedir (bkz. Şekil 3). Sonuçlar aynı zamanda Türk etnik kimliğiyle özdeşimle bağımsızlık sorunu söyleminin benimsenmesi arasında olumsuz yönde bir ilişki bulunduğunu göstermiş ve ikinci hipotezi desteklemiştir.

Terör sorunu söyleminin benimsenmesiyle Kürtlerle politik dayanışma arasında olumsuz yönde bir ilişki bulunmuş ve üçüncü hipotez desteklenmiştir. Öte yandan, bağımsızlık sorunu söyleminin benimsenmesiyle Kürtlerle politik dayanışma arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmuş ve dördüncü hipotez desteklenmiştir. Türk etnik kimliğiyle özdeşimle Kürtlerle politik dayanışma arasında, a) terör sorunu söyleminin benimsenmesini arttırma ve b) bağımsızlık sorunu söyleminin benimsenmesini azaltma aracılığıyla, olumsuz yönde bir ilişki bulunmuştur. Böylece hem beşinci hipotez hem de birincil grupla politik dayanışma modeli ampirik olarak desteklenmiştir (bkz. Tablo 2).



Not. Rapor edilen değerler standardize sonuçlardır; *** $p < .001$, * $p < .05$. Şekilde, test edilen arabuluculuk mekanizmasını vurgulamak amacıyla modelde yer alan (bağımsızlık sorunu ve terör sorunu) iki aracı değişken arasında tahmin edilen kovaryanslar rapor edilmemiştir ($r = -.33$, $p < .001$).

Şekil 3. Yol analizi şeması



Not. Rapor edilen değerler standardize sonuçlardır; *** $p < .001$, ** $p < .01$.

Şekil 4. Yol analizi şeması (Alternatif model)

Sonuçlar altıncı hipotezi de destekleyerek Kürtlerle politik dayanışma ve Alevilerle politik dayanışma arasında olumlu yönde bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Türk etnik kimliğiyle özdeşim ile Alevilerle politik dayanışma arasında, a) terör sorunu söyleminin benimsenmesini artırma, b) bağımsızlık sorunu söyleminin benimsenmesini azaltma ve c) Kürtlerle politik dayanışmayı azaltma aracılığıyla, olumsuz yönde bir ilişki bulunmuştur. Böylece hem yedinci hipotez hem de ikincil grupla politik dayanışma modeli ampirik olarak desteklenmiştir.

Çatışma söylemlerinin etnik grupla özdeşim ve gruplar arası dayanışma arasında aracı rol oynadığından emin olabilmek için çatışma söylemlerinin bağımsız değişkenler, etnik grupla özdeşimin ve Kürtlerle politik dayanışmanın aracı değişkenler ve Alevilerle politik dayanışmanın bağımlı değişken olarak hipotez edildiği

alternatif bir model daha test edilmiştir (benzer bir uygulama için bkz. Uluğ ve ark., 2021b). Sonuçlara göre, alternatif modelin veriye pek de iyi düzeyde uyum sağlamadığı bulunmuştur, $\chi^2(5) = 63.50$, $p < .001$, $RMSEA = .20$, $SRMR = .12$, $NFI = .91$, $CFI = .92$ (bkz. Şekil 4). Bu sebeple bu çalışmada hipotez edilen modele odaklanılmaya devam edilmiştir.

Tartışma

Mevcut araştırmanın çoklu sosyal kimlik, çatışma söylemleri ve gruplar arası dayanışma literatürleri açısından önemli sonuçları bulunduğundan literatüre katkısının üç yönlü olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın sonuçları Türk etnik kimliğiyle özdeşimin artmasıyla terör sorunu söyleminin benimsenmesi arasında olumlu yönde (birinci hipotez) ve bağımsızlık sorunu söylemi-

nin benimsenmesi arasında olumsuz yönde bir ilişki bulunduğunu göstermiştir (*ikinci hipotez*). Diğer bir deyişle, sonuçlar bir yandan avantajlı etnik grupla özdeşimin daha çok avantajlı grubun benimsediği terör söyleminin benimsenmesini artırırken, bir yandan da daha çok dezavantajlı grubun benimsediği bağımsızlık söyleminin benimsenmesini de azaltabildiğini ortaya koymuştur. Bu iki sonucun ışığında mevcut çalışma, hem etnik kimlik üzerine gerçekleştirilen çalışmaları tamamlamakta, hem avantajlı ve dezavantajlı kimliklere sahip olmanın önemini göstererek bu çalışmalara yeni bir boyut kazandırmakta, hem de etnik kimlikle çatışma söylemleri arasındaki ilişkiyi göstererek literatüre katkıda bulunmaktadır. Bu alanda gerçekleşen çalışmalar etnik kimlikle özdeşimle iç grubun tercih edilmesi, iç grubun daha olumlu değerlendirilmesi (Maloku ve ark., 2016; Masson ve Verkuyten, 1993) ve özellikle dezavantajlı grup üyelerinin daha iyi hissetmesi arasındaki ilişkiye işaret etmiştir (Zdrenka ve ark., 2015). Öte yandan etnik kimlikle özdeşim hem dış grup üyelerine karşı olumsuz duygu ve tutumlarla (Cakal ve Petrović, 2017; Uluğ ve ark., 2021a; Uluğ ve Uysal, 2021; Verkuyten ve Yıldız, 2006), hem de olumsuz davranışlarla ilişkilendirilebilmektedir (Maloku ve ark., 2016; Mummendey ve ark., 2001; Negy ve ark., 2003). Bu çalışmanın sonuçları etnik grupla özdeşimin farklı çatışma söylemlerini benimsemek arasında da bir ilişki olduğunu göstererek etnik kimlik literatürüne katkıda bulunmaktadır.

Araştırmanın sonuçları, hem avantajlı hem de dezavantajlı kimliğe sahip olan çapulcu Türklerin terör sorunu söylemini benimsemesiyle Kürtlerle politik dayanışmayı desteklemeleri arasında olumsuz yönde (*üçüncü hipotez*), bağımsızlık sorunu söylemini benimsemesiyle ise bu politik dayanışma arasında olumlu yönde (*dördüncü hipotez*) bir ilişki olduğunu göstermiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi çatışma söylemleri üzerine gerçekleştirilen araştırmalar çatışma söylemlerinin gruplar arası güvenle (Çelebi ve ark., 2014) ve çatışmaya, barışa ve uzlaşmaya olan tutumlarla yakından ilişkili olduğunu göstermiştir (Uluğ ve ark., 2021b; Uluğ ve Cohrs, 2017a). Mevcut çalışmanın bulguları çatışma söylemlerinin sonuçlarının sadece çatışmayla ve barışla ilgili tutumlarla değil avantajlı ve dezavantajlı grupların ilişkilerini güçlendirmeye destek olacak gruplar arası dayanışma ile de yakından ilişkili olabileceğini göstererek çatışma literatürüne katkıda bulunmaktadır. Sosyal psikoloji alanında dayanışma konusunda yapılan araştırmaların azlığı düşünülünce (Christie ve Dawes, 2001; Glasford ve Calcagno, 2012) bu çalışmanın sonuçlarının çatışma söylemleri ve dayanışma arasındaki ilişkiyi ortaya koyması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Sonuçlar çatışma söylemlerinin Türk etnik kimliğiyle özdeşim ve Kürtlerle politik dayanışma arasında

aracı etkilerini de doğrulamaktadır (*beşinci hipotez*). Bu sonuçlar Türk etnik kimliğiyle özdeşim ile Kürtlerle politik dayanışma arasında, a) terör sorunu söyleminin benimsenmesini artırma ve b) bağımsızlık sorunu söyleminin benimsenmesini azaltma aracılığıyla, olumsuz yönde bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Çalışmanın sonuçları çapulcu Türkler gibi hem avantajlı hem de dezavantajlı grup üyelerinin avantajlı Türk etnik kimliğiyle özdeşimlerinin dezavantajlı Kürt grubunun çatışma söyleminin benimsenmesini azaltabilme ve avantajlı Türk grubun çatışma söyleminin benimsenmesini artırma aracılığıyla çatışmanın tarafı olan Kürtlerle dayanışmayı azaltabildiğini göstermektedir. Böylece birincil grupla politik dayanışma modeli ampirik olarak doğrulanmıştır. Aynı zamanda bu sonuç çatışma söylemlerinin gruplar arası ilişkilerdeki aracı etkisini öne süren çalışmaları tamamlar niteliktedir. Uluğ ve Cohrs (2017a) gruplar arası temasın çatışma söylemlerini etkileyebileceğini ve bu çatışma söylemlerinin de bireylerin barışa ve uzlaşmaya olan tutumlarını şekillendirebileceğini, bu şekilde de çatışma söylemlerinin gruplar arası temasla barışa ve uzlaşmaya olan tutumlar arasındaki ilişkide aracı bir rol oynayabileceğini göstermiştir. Mevcut çalışmanın sonuçları, çatışma söylemlerinin sadece gruplar arası temas ve barışa ve uzlaşmaya olan tutumlar arasındaki ilişkide değil aynı zamanda etnik kimlikle özdeşim ve dezavantajlı grupla politik dayanışma arasında da aracı yol oynayabileceğini göstererek Uluğ ve Cohrs'un (2017a) çalışmasını tamamlamaktadır.

Sonuçlar Kürtlerle politik dayanışma ile Alevilerle politik dayanışma arasında olumlu yönde bir ilişki bulunduğunu göstermiştir (*altıncı hipotez*). Daha sonra Türk etnik kimliğiyle özdeşim ile Alevilerle politik dayanışma arasında a) terör sorunu söyleminin benimsenmesini artırma, b) bağımsızlık sorunu söyleminin benimsenmesini azaltma ve c) Kürtlerle politik dayanışmayı azaltma aracılığıyla olumsuz yönde bir ilişki bulunduğu gösterilmiştir. Böylece hem *yedinci hipotez* hem de ikincil grupla politik dayanışma modeli ampirik olarak doğrulanmıştır. Daha da önemlisi avantajlı etnik kimlikle özdeşimin dezavantajlı grubun çatışma söyleminin benimsenmesini azaltarak çatışmanın öznesi olmayan diğer bir grupla dayanışmayı da etkilediği, böylelikle bu söylemin benimsenmesinin bir nevi ikincil aktarma etkisi (*secondary transfer effect*; Pettigrew, 1997, 2009) yaratabileceği ortaya konmuştur. Aynı şekilde avantajlı grubun etnik kimliğiyle özdeşiminin yine o avantajlı grubun çatışma söyleminin benimsenmesini artırarak çatışmanın öznesi olmayan diğer bir grupla dayanışmayı da olumsuz bir şekilde etkileyebileceği ortaya konmuştur. Bu çalışmada, gruplar arası temas literatüründen yola çıkarak bu ikincil aktarma etkisinin sadece önyargı azaltma bağlamında değil (Tausch ve ark., 2010; Van

Laar ve ark., 2005) gruplar arası dayanışma bağlamında da ele alınabileceği öne sürülmüş ve mevcut çalışmanın sonuçları çatışma bağlamındaki bir grupla dayanışma(-ma)nın, çatışma bağlamı dışı başka bir grupla dayanışma(-ma)ya da genellenebileceğini göstermiştir.

Daha önce gruplar arası dayanışma üzerine gerçekleştirilen çalışmalar daha çok dezavantajlı grupların dayanışmasına odaklanmıştır (Craig ve Richeson, 2016; Glasford ve Calcagno, 2012; Ufkes ve ark., 2016). Fakat bu çalışmanın sonuçları aynı anda hem avantajlı hem de dezavantajlı kimliklere sahip olanların dezavantajlı gruplarla dayanışmasına odaklanarak bu alanda yeni yeni başlayan avantajlı grup üyeleriyle dezavantajlı grup üyelerinin birbirlerini desteklemeleri durumunda sosyal değişimin nasıl sağlanabileceğine dair ışık tutmaktadır. Sonuçlar, avantajlı grubun etnik kimliğiyle özdeşiminin gruplar arası dayanışmaya olan olumsuz etkisini gösterirken, bu kimlikle özdeşimin azalması durumunda gruplar arası dayanışma açısından değişimler yaşanabileceği-ne işaret etmektedir.

Kısıtlılıklar ve Gelecek Çalışmalar için Öneriler

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları mevcuttur. Birinci olarak, bu çalışmada katılımcıların kendilerini çapulcu olarak görüp görmedikleri kategorik bir soruyla sorulmuştur. Maalesef katılımcıların çapulcu kimliğiyle ne derece özdeşim kurdukları ve çapulcu kimliğinden ne anladıkları sorulmamıştır. Gezi Parkı Protestolarına katılan kişilere çapulcu kimliğinin ne anlama geldiğinin sorulduğu bir çalışmada (Uluğ ve Acar, 2019), katılımcılar çapulcu olmanın protesto etmek, aktivist olmak, örgütlenmek ve başkalarıyla dayanışma içinde olmakla yakından ilişkili olduğundan bahsetmiştir. Aynı çalışmada bir çapulcunun eşitlik ve dayanışma normlarını ihlal etmesi gerektiğinden ve bu normları ihlal edenlerin artık çapulcu sayılmayacağından da bahsedilmektedir. Her ne kadar başkaları ile dayanışma içinde olmak, çapulcu kimliğiyle ilişkilendirilen davranışların önemli bir yönü olsa da, çapulcu kimliğiyle özdeşimin ne ölçüde başkalarıyla (yani, dezavantajlı gruplarla) dayanışma içinde olmayı yordayacağı bilinmemektedir. Oysaki eylemler sırasında protestocular arasında yaşanan sosyal dayanışma, protestocuların gelecekte de benzer eylemlerde yer alma isteğini beslemektedir (ör: Drury ve Reicher, 2005). Odağ ve arkadaşları (2016) çapulcu kimliğiyle özdeşimin kolektif eyleme katılımı olumlu bir şekilde yordadığını ortaya koymuş olsa da çapulcu kimliğiyle özdeşimle gruplar arası dayanışma arasındaki ilişkiye odaklanan bir çalışma bulunmamaktadır. Çapulcu kimliğinin feminist, çevreci, LGBTI aktivisti, futbol taraftarı, Kürt, Alevi, ülkücü kimliği gibi çok farklı kimlikleri bir araya getirdiği düşünüldüğünde (Uluğ ve Acar, 2015; 2019), bu farklı alt kimliklerin dayanışma üzerinde çok

farklı etkileri olabileceği iddia edilebilir. Örneğin feminist, Alevi ya da Kürt kimliği dezavantajlı gruplarla dayanışmayı olumlu bir şekilde yordarken içerdiği milliyetçi öğeler sebebiyle ülkücü kimliği ise dayanışmayı olumsuz şekilde yordayabilir. Ancak bu çalışmanın sonuçlarından yola çıkarak hem Türk kimliği hem de çapulcu kimliğine sahip olanların Türk etnik kimliğiyle düşük düzeyde özdeşleşmeleri ve dezavantajlı grubun çatışma söylemlerini benimsemeleri durumunda dezavantajlı gruplarla dayanışma içerisinde olabilecekleri söylenemek yerinde olacaktır.

Öte yandan başka bir çalışma avantajlı grupların aksine çatışma bağlamındaki dezavantajlı grupların farklı çatışma söylemlerini benimsemeleri durumunda dayanışmaya dair ne gibi sonuçları olacağına odaklanabilir. Örneğin Kürtler terör sorunu söylemini benimsediklerinde bu durum onların Türklerle dayanışma içerisinde olmasını engelleyecek midir ya da tam tersine onları Türklerle dayanışma içerisinde olmak için teşvik mi edecektir? Aynı şekilde bu çatışma söylemlerinin dezavantajlı olan örneğin Arap, Çerkez ve Rum gibi başka etnik gruplara yönelik dayanışmayı nasıl etkilediği de araştırılabilir. Gelecekte yapılacak çalışmalar hem Kürtleri hem de Türkleri aynı anda tek bir çalışmada karşılaştırırsa gruplar arası ilişkileri anlamak bakımından daha yararlı olabilir (örneğin bkz. Uluğ ve Cohrs, 2017a).

Bu çalışmada katılımcıların sadece Türk etnik kimliğiyle özdeşimleri sorulmuş ve etnik kimlikle özdeşimin artmasının hem Alevilerle hem de Kürtlerle dayanışmayı olumsuz bir şekilde yordadığı gösterilmiştir. Ancak bu çalışmada ulusal kimliğe odaklanılmamıştır. Fakat ulusal kimlikle özdeşim hem bireylerin çatışma söylemlerini etkileyebilir hem de bireylerin dayanışma davranışını etkileyebilir. Bağcı ve Çelebi (2017) etnik kimlikle özdeşimin olumsuz kalıp yarguları güçlendirirken, ulusal kimlikle özdeşimin olumsuz kalıp yarguları azaltabileceğini ve dolayısıyla dış grup tutumlarını olumlu yönde etkileyebileceğini iddia etmektedir. Bu sebeple çatışma ve dayanışma bağlamında yapılacak çalışmalar etnik kimliğin yanında ulusal kimliğe de odaklanabilir ve ulusal kimlik gibi üst kimliklerin (*superordinate identity*; bkz. Gaertner ve ark., 1999) dayanışmaya olan etkisini araştırılabilir.

Türkiye’de bağımsızlık sorunu söylemini çoğunlukla sol yönelimli, terör sorunu söylemini ise çoğunlukla sağ yönelimli kişilerin benimsediği öne sürülebilir. Öte yandan sol içinde de ulusalcıların konuya daha çok terör sorunu olarak baktığı söylenebilir. Fakat bu çalışmada politik ideolojiye odaklanılmamıştır. Politik ideoloji ile kişilerin çatışma söylemleri arasındaki potansiyel ilişki sebebiyle (bkz. Mededović ve Petrović, 2016) gelecek çalışmalarda bir de politik ideolojinin çatışma söylemleri üzerindeki etkisi test edilmelidir.

Çalışmada çatışma söylemlerinin etnik grupla özdeşim ve gruplar arası dayanışma arasında aracı rol oynadığından emin olabilmek için çatışma söylemlerinin bağımsız değişkenler, etnik grupla özdeşim ve Kürtlerle politik dayanışmanın aracı değişkenler ve Alevilerle politik dayanışmanın bağımlı değişken olarak hipotez edildiği alternatif bir model daha test edilmiştir. Sonuçlar bu alternatif modelin, hipotez edilen modelden daha kötü bir fit indeksine sahip olduğunu göstermiştir. Mevcut çalışma kesitsel bir çalışma olduğundan gelecekte yapılacak deneysel çalışmalarda hem etnik kimlik hem de çatışma söylemleri manipüle edilerek bu çalışmanın sonuçları nedensellik açısından tamamlanabilir.

Bu çalışmada politik dayanışmanın ölçümüyle ilgili bazı sıkıntılar olduğu öne sürülebilir. Çalışmada kullanılan maddelerde çapulcular ve Kürtler olmak üzere iki dezavantajlı grubun birlikte çalışmasından bahsedilmektedir. Öte yandan, Türkler gibi avantajlı bir grubun Kürtler gibi dezavantajlı bir grubun koşullarını iyileştirmek için onların yapacağı eylemlere destek vermesinden bahsedilmektedir. Aynı zamanda bu ifadeler, “Çapulcular ve Kürtler birlikte çalışmalıdır” şeklinde kullanılmıştır, ancak “Çapulcular Kürtlerin konumunu iyileştirmek için onlarla birlikte çalışmalıdır” şeklinde düzenlenmemiş; “Kürtlerin durumunu iyileştirmek için onlara destek veririm” gibi ifadeler yer almamıştır. Gelecek çalışmaların dayanışmayı farklı gruplar arasındaki ilişkileri daha iyi ele alarak ölçmesi avantajlı ve dezavantajlı gruplarla dayanışmayı daha iyi anlamak açısından faydalı olacaktır. Aynı zamanda dayanışmanın katılımcılar için nitel olarak ne anlam ifade ettiğinin araştırılması da mevcut literatüre katkı sunacaktır.

Son olarak bu çalışmada dayanışmanın ne anlama geldiği ayrıntılı bir şekilde incelenmemiştir. Dayanışma kelimesi her ne kadar olumlu bir anlam içerse de farklı kişiler için farklı anlamlar ifade edebilir. Örneğin Gezi-çi-Yalçın ve Uluğ (2017) Gezi’ye katılan eylemcilerle gerçekleştirdikleri çalışmada eylemciler arasındaki dayanışmanın, yardımlaşmanın, birbirine destek olmanın, birbirini kurtarmanın neredeyse hayatlarının en güzel şeyi olarak tariflendiğini ortaya koymuştur. Fakat bu dayanışma tanımlarının örneğin Kürt kimliği gibi başka bir etnik kimlikle ya da Alevi kimliği gibi başka bir dini kimlikle ne derece ilişkili olabileceği bilinmemektedir. Gelecekte yapılacak nitel bir çalışma hem dezavantajlı gruplarla müttefik olan avantajlı grup üyelerinin dayanışmadan ne anladığına hem de dezavantajlı grup üyelerinin dayanışmadan ne anladığına odaklanabilir. Avantajlı grup üleriyle dezavantajlı grup üyelerinin müttefiklerden beklentilerinin farklı olabilmesi sebebiyle (Selvanathan ve ark., 2023) avantajlı grup üleriyle dezavantajlı grup üyelerinin dayanışma tanımlarının karşılaştırılması yerinde olacaktır.

Sonuç

Bu çalışmanın sonuçları hem avantajlı hem de dezavantajlı kimliklere sahip bireylerde avantajlı kimlikle özdeşimin gruplar arası dayanışma açısından farklı sonuçları olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın sonuçları aynı zamanda avantajlı etnik kimlikle özdeşleşmenin Türk-Kürt sorunu bağlamında ortaya konan çatışma söylemlerini farklı şekillerde benimseme aracılığıyla Kürtlerle politik dayanışmayı nasıl etkilediğine ışık tutmaktadır. Daha da önemlisi, bu dayanışmanın sadece çatışma bağlamındaki dezavantajlı grupla sınırlı kalmayacağı aynı zamanda çatışma dışında yer alan başka bir dezavantajlı grupla dayanışmayı da etkileyebileceği gösterilmektedir. Böylece dayanışmanın bir nevi ikincil transfer etkisi yaratabileceği ortaya konmuştur. Çalışmanın sonuçları çoklu kimliklerin, etnik kimlikle özdeşimin, çatışma söylemlerinin ve gruplar arası dayanışmanın sosyal psikolojik bir perspektiften anlaşılmasına ışık tutmaktadır.

Kaynaklar

- Adelman, L., Leidner, B., Ünal, H., Nahhas, E. ve Shnabel, N. (2016). A whole other story: Inclusive victimhood narratives reduce competitive victimhood and intergroup hostility. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42(10), 1416-1430. <https://doi.org/10.1177/0146167216662868>
- Akyol, M. (2006). *Kürt sorununu yeniden düşünmek* [Rethinking the Kurdish Problem]. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Bağcı, S. Ç. ve Çelebi, E. (2017). Etnik ve ulusal kimlikler ile dış grup tutumları ilişkisinde çatışma algısı ve dış gruba sorumluluk yüklemesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(80), 63-74.
- Bar-Tal, D. (1990). Israel-Palestinian conflict: A cognitive analysis. *International Journal of Intercultural Relations*, 14, 7-29. [https://doi.org/10.1016/0147-1767\(90\)90045-X](https://doi.org/10.1016/0147-1767(90)90045-X)
- Bar-Tal, D. (1998). Societal beliefs in times of intractable conflict: The Israeli case. *International Journal of Conflict Management*, 9(1), 22-50. <https://doi.org/10.1108/eb022803>
- Bar-Tal, D. (2000). From intractable conflict through conflict resolution to reconciliation: Psychological analysis. *Political Psychology*, 21, 351-365. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00192>
- Bar-Tal, D. (2007). Sociopsychological foundations of intractable conflicts. *American Behavioral Scientist*, 50, 1430-1453. <https://doi.org/10.1177/0002764207302462>
- Bar-Tal, D. (2013). *Intractable conflicts: Socio-psychological foundations and dynamics*. New York, NY: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139025195>
- Bar-Tal, D. ve Halperin, E. (2011). Socio-psychological barriers to conflict resolution. In D. Bar-Tal (Ed.), *Intergroup conflicts and their resolution: Social psychological perspective* (pp. 217-240). New York, NY: Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203834091>
- Bar-Tal, D., Raviv, A., Raviv, A. ve Dgani-Hirsh, A. (2009). The influence of the ethos of conflict on Israeli Jews' interpretation of Jewish-Palestinian encounters. *Journal of Conflict Resolution*, 53(1), 94-118. <https://doi.org/10.1177/0022002708325942>
- Baysu, G. (2017). Gezi Protestolarına katılanların politik profilleri ve demokratik tutumları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20, 78-91.
- Baysu, G. ve Phalet, K. (2017). Beyond Muslim identity: Opinion-based groups in the Gezi Park protest. *Group Processes & Intergroup Relations*, 20(3), 350-366. <https://doi.org/10.1177/1368430216682353>
- Bilali, R. ve Ross, M. (2012). Remembering intergroup conflict. In L. R. Tropp (Ed.), *The Oxford Handbook of Intergroup Conflict* (pp. 123-135). New York, NY: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199747672.013.0008>
- Bilgiç, E. E. ve Kafkaslı, Z. (2013). *Gencim, özgürlükçüyüm, ne istiyorum? #direngeziparkı anketi sonuç raporu*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. <http://www.bilgiyay.com/Content/files/DIRENGEZI.pdf>
- Brook, A. T., Garcia, J. ve Fleming, M. A. (2008). The effects of multiple identities on psychological well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(12), 1588-1600. <https://doi.org/10.1177/0146167208324629>
- Cakal, H. ve Petrović, N. (2017). Intergroup contact and ingroup identification as predictors intergroup attitudes and forgiveness in the Serbian context: The moderating role of exposure to positive information. *Primenjena Psihologija*, 10(4), 477-497. <https://doi.org/10.19090/pp.2017.4.477-497>
- Canetti, D., Elad-Strenger, J., Lavi, I., Guy, D. ve Bar-Tal, D. (2017). Exposure to violence, ethos of conflict, and support for compromise: Surveys in Israel, East Jerusalem, West Bank, and Gaza. *Journal of Conflict Resolution*, 61(1), 84-113. <https://doi.org/10.1177/0022002715569771>
- Chayinska, M., Minescu, A. ve McGarty, C. (2017). Political solidarity through action (and inaction): How international relations changed intracultural perceptions in Ukraine. *Group Processes & Intergroup Relations*, 20(3), 396-408. <https://doi.org/10.1177/1368430216682354>
- Christie, D. J. ve Dawes, A. (2001). Tolerance and solidarity. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 7(2), 131-142. https://doi.org/10.1207/S15327949PAC0702_04
- Cohrs, J. C., Uluğ, Ö. M., Stahel, L. ve Kışhoğlu, R. (2015). Ethos of conflict and beyond: Differentiating social representations of conflict. In E. Halperin ve K. Sharvit (Eds.), *The social psychology of intractable conflicts: Celebrating the legacy of Daniel Bar-Tal, volume 1* (pp. 33-45). New York, NY: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-17861-5_3
- Cole, E. R. (2009). Intersectionality and research in psychology. *American Psychologist*, 64, 170-180. <https://doi.org/10.1037/a0014564>
- Craig, M. A. ve Richeson, J. A. (2016). Stigma-based solidarity: Understanding the psychological foundations of conflict and coalition among members of different stigmatized groups. *Current Directions in Psychological Science*, 25(1), 21-27. <https://doi.org/10.1177/0963721415611252>

- Curtin, N., Kende, A. ve Kende, J. (2016). Navigating multiple identities: The simultaneous influence of advantaged and disadvantaged identities on politicization and activism. *Journal of Social Issues*, 72, 264-285. <https://doi.org/10.1111/josi.12166>
- Çelebi, E., Verkuyten, M., Köse, T. ve Maliepaard, M. (2014). Out-group trust and conflict understandings: The perspective of Turks and Kurds in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, 40, 64-75. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2014.02.002>
- Çelik, A. B. ve Kantowitz, R. (2009). Trauma and forgiveness: Comparing experiences from Turkey and Guatemala. In S. Bloch-Schulman ve W. David (Eds.), *Forgiveness: Probing the boundaries* (pp. 179-190). Oxford, UK: Inter-Disciplinary Press.
- Çoyamak, A. (2018). Kimmiş o ayrılıkçı: Türkiye’de uzun süredir devam eden Türk-Kürt çatışmasının çoklu sosyal kimlik dinamiklerini çözümlmek. *Türk Psikoloji Yazıları*, 21, 38-56.
- Doosje, B. J., Ellemers, N. ve Spears, R. (1999). Commitment and intergroup behaviour. In N. Ellemers, R. Spears ve B. J. Doosje (Eds.), *Social identity: Context, commitment, content* (pp. 84-106). Oxford, UK: Blackwell Publishers.
- Doosje, B. J., Spears, R. ve Ellemers, N. (2002). Social identity as both cause and effect: The development of group identification in response to anticipated and actual changes in the intergroup status hierarchy. *British Journal of Social Psychology*, 41(1), 57-76. <https://doi.org/10.1348/014466602165054>
- Droogendyk, L., Wright, S. C., Lubensky, M. ve Louis, W. R. (2016). Acting in solidarity: Cross-group contact between disadvantaged group members and advantaged group allies. *Journal of Social Issues*, 72(2), 315-334. <https://doi.org/10.1111/josi.12168>
- Drury, J. ve Reicher, S. (2005). Explaining enduring empowerment: A comparative study of collective action and psychological outcomes. *European Journal of Social Psychology*, 35, 35-58. <https://doi.org/10.1002/ejsp.231>
- Fisher, R. J. (2006). Intergroup conflict. In M. Deutsch, P. T. Coleman ve E. C. Marcus (Eds.), *The handbook of conflict resolution: Theory and practice* (pp. 176-196). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Gaertner, S. L., Dovidio, J. F., Nier, J. A., Ward, C. M. ve Banker, B. S. (1999). Across cultural divides: The value of a superordinate identity. In D. A. Prentice ve D. T. Miller (Eds.), *Cultural divides: Understanding and overcoming group conflict* (pp. 173-212). New York, NY: Russell Sage Foundation.
- Gezici-Yalçın, M. ve Uluğ, Ö. M. (2017). “Gezi, bardağı taşıran son damlaydı”: Sosyal psikolojik bir perspektifle Gezi Parkı isyanını anlamak. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20, 96-109.
- Glasford, D. E. ve Calcagno, J. (2012). The conflict of harmony: Intergroup contact, commonality and political solidarity between minority groups. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(1), 323-328. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.10.001>
- Greenwood, R. M. (2012). Standing at the crossroads: An intersectional approach to women’s social identities and political consciousness. In S. Wiley, G. Philogène ve T. A. Revenson (Eds.), *Social categories in everyday experience* (pp. 103-129). Washington, DC: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/13488-006>
- Hammack, P. L. ve Pilecki, A. (2012). Narrative as a root metaphor for political psychology. *Political Psychology*, 33(1), 75-103. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2011.00859.x>
- Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Maloku, E., Derks, B., Van Laar, C. ve Ellemers, N. (2016). Building national identity in newborn Kosovo: Challenges of integrating national identity with ethnic identity among Kosovar Albanians and Kosovar Serbs. In S. McKeown, R. Haji ve N. Ferguson (Eds.), *Understanding peace and conflict through social identity theory: Contemporary and world-wide perspectives* (pp. 245-260). New York, NY: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-29869-6_16
- Masson, C. N. ve Verkuyten, M. (1993). Prejudice, ethnic identity, contact and ethnic group preferences among Dutch young adolescents. *Journal of Applied Social Psychology*, 23, 156-168. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1993.tb01058.x>
- Mededović, J. ve Petrović, B. (2016). The militant extremist mind-set as a conservative ideology mediated by ethos of conflict. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 22(4), 404-408. <https://doi.org/10.1037/pac0000175>
- Mummendey, A., Klink, A. ve Brown, R. (2001). Nationalism and patriotism: National identification and out-group rejection. *British Journal of Social Psychology*, 40, 159-172. <https://doi.org/10.1348/014466601164740>
- Negy, C., Shreve, T. L., Jensen, B. J. ve Uddin, N. (2003). Ethnic identity, self-esteem, and ethnocentrism: A study of social identity versus multicultural theory of development. *Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology*, 9, 333-344. <https://doi.org/10.1037/1099-9809.9.4.333>

- Noor, M., Shnabel, N., Halabi, S. ve Nadler, A. (2012). When suffering begets suffering: The psychology of competitive victimhood between adversarial groups in violent conflicts. *Personality and Social Psychology Review*, 16(4), 351-374. <https://doi.org/10.1177/1088868312440048>
- Odağ, Ö., Uluğ, Ö. M. ve Solak, N. (2016). "Everyday I'm çapulung": Identity and collective action through social network sites in the Gezi Park protests in Turkey. *Journal of Media Psychology: Theories, Methods, and Applications*, 28(3), 148-159. <https://doi.org/10.1027/1864-1105/a000202>
- Pettigrew, T. F. (1997). Generalized intergroup contact effects on prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 173-185. <https://doi.org/10.1177/0146167297232006>
- Pettigrew, T. F. (2009). Secondary transfer effect of contact: Do intergroup contact effects spread to non-contacted outgroups? *Social Psychology*, 40(2), 55-65. <https://doi.org/10.1027/1864-9335.40.2.55>
- Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research. *Psychological Bulletin*, 108, 499-514. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.499>
- Phinney, J. S., Ferguson, D. L. ve Tate, J. D. (1997). Intergroup attitudes among ethnic minority adolescents: A causal model. *Child Development*, 68, 955-969. <https://doi.org/10.2307/1132044>
- Porat, R., Halperin, E. ve Bar-Tal, D. (2015). The effect of sociopsychological barriers on the processing of new information about peace opportunities. *Journal of Conflict Resolution*, 59(1), 93-119. <https://doi.org/10.1177/0022002713499719>
- Reicher, S. D., Spears, R. ve Postmes, T. (1995). A social identity model of deindividuation phenomena. *European Review of Social Psychology*, 6(1), 161-198. <https://doi.org/10.1080/14792779443000049>
- Roccas, S., Klar, Y. ve Liviatan, I. (2006). The paradox of group-based guilt: modes of national identification, conflict vehemence, and reactions to the ingroup's moral violations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(4), 698-711. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.91.4.698>
- Sas Institute Inc. (2016). SAS for Windows Version 9.4. SAS Institute Inc.
- Selvanathan, H., Uluğ, Ö. M. ve Burrows, B. (2023). What should allies do? Identifying activist perspectives on the role of White allies in the struggle for racial justice in the United States. *European Journal of Social Psychology*, 53(1), 43-60. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2882>
- Shnabel, N., Halabi, S. ve Noor, M. (2013). Overcoming competitive victimhood and facilitating forgiveness through re-categorization into a common victim or perpetrator identity. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(5), 867-877. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2013.04.007>
- Subašić, E., Reynolds, K. J. ve Turner, J. C. (2008). The political solidarity model of social change: Dynamics of self-categorization in intergroup power relations. *Personality and Social Psychology Review*, 12(4), 330-352. <https://doi.org/10.1177/1088868308323223>
- Sullivan, D., Landau, M. J., Branscombe, N. R. ve Rothschild, Z. K. (2012). Competitive victimhood as a response to accusations of ingroup harm doing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(4), 778-795. <https://doi.org/10.1037/a0026573>
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin ve S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks-Cole.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behaviour. In W. G. Austin ve S. Worchel (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (2nd ed., 4, pp. 7-24). Chicago, IL: Nelson-Hall.
- Tausch, N., Hewstone, M., Kenworthy, J. B., Psaltis, C., Schmid, K., Popan, J. R. ve Hughes, J. (2010). Secondary transfer effects of intergroup contact: Alternative accounts and underlying processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99, 282-302. <https://doi.org/10.1037/a0018553>
- Tropp, L. R. ve Barlow, F. K. (2018). Making advantaged racial groups care about inequality: Intergroup contact as a route to psychological investment. *Current Directions in Psychological Science*, 27(3) 194-199. <https://doi.org/10.1177/0963721417743282>
- Turner, J. C. (1985). Social categorization and the self-concept: A social cognitive theory of group behavior. *Advances in Group Processes*, 2, 77-122.
- Ufkes, E. G., Calcagno, J., Glasford, D. E. ve Dovidio, J. F. (2016). Understanding how common ingroup identity undermines collective action among disadvantaged-group members. *Journal of Experimental Social Psychology*, 63, 26-35. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2015.11.006>
- Uluğ, Ö. M. ve Acar, Y. G. (2015). 'We are more than alliances between groups': A social psychological perspective on the Gezi Park protesters and negotiating levels of identity. In I. David ve K. F. Toktamış (Eds.), *'Everywhere Taksim': Sowing the seeds for a new Turkey at Gezi* (pp. 77-89). Amsterdam: Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.1515/9789048526390-010>
- Uluğ, Ö. M. ve Acar, Y. G. (2019). 'Names will never hurt us': A qualitative exploration of çapulcu iden-

- tity through the eyes of Gezi Park protesters. *British Journal of Social Psychology*, 58(3), 714-729. <https://doi.org/10.1111/bjso.12305>
- Uluğ, Ö. M., Baysu, G. ve Leidner, B. (2023). How does ingroup identification predict forgiveness in post-conflict societies? The role of conflict narratives. *British Journal of Social Psychology*, 62, 910-931. <https://doi.org/10.1111/bjso.12608>
- Uluğ, Ö. M., Bilali, R., Karasu, M. ve Malo, L. (2021a). Obstacles to reconciliation and forgiveness among victim groups of unacknowledged past trauma and genocide. *European Journal of Social Psychology*, 51, 313-325. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2740>
- Uluğ, Ö. M. ve Cohrs, J. C. (2016). An exploration of lay people's Kurdish conflict frames in Turkey. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 22(2), 109-119. <https://doi.org/10.1037/pac0000165>
- Uluğ, Ö. M. ve Cohrs, J. C. (2017a). "If we become friends, maybe I can change my perspective:" Intergroup contact, endorsement of conflict narratives, and peace-related attitudes in Turkey. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 23(3), 278-287. <https://doi.org/10.1037/pac0000216>
- Uluğ, Ö. M. ve Cohrs, J. C. (2017b). "Who will resolve this conflict if the politicians don't?": Understandings of the Kurdish conflict among members of parliament in Turkey. *International Journal of Conflict Management*, 28(2), 245-266. <https://doi.org/10.1108/IJCM-10-2015-0071>
- Uluğ, Ö. M. ve Cohrs, J. C. (2017c). How do experts differ from politicians in understanding a conflict? A comparison of Track-I and Track-II actors. *Conflict Resolution Quarterly*, 35(2), 147-172. <https://doi.org/10.1002/crq.21208>
- Uluğ, Ö. M., Lickel, B., Leidner, B. ve Hirschberger, G. (2021b). How do conflict narratives shape conflict- and peace-related outcomes among advantaged group members? The role of competitive victimhood in intractable conflicts. *Group Processes & Intergroup Relations*, 24(5), 797-814. <https://doi.org/10.1177/1368430220915771>
- Uluğ, Ö. M. ve Uysal, M. S. (2023). The role of ethnic identification, allyship and conflict narratives in supporting pro-minority policies among majority and minority groups. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 29(2), 172-183.
- Ünal, H., Uluğ, Ö. M. ve Blaylock, D. (2022). Understanding the Kurdish conflict through the perspectives of the Kurdish-Turkish Diaspora in Germany. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 28(1), 87-100. <https://doi.org/10.1037/pac0000485>
- Van Laar, C., Levin, S., Sinclair, S. ve Sidanius, J. (2005). The effect of university roommate contact on ethnic attitudes and behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41, 329-345. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2004.08.002>
- Verkuyten, M. ve Yildiz, A. A. (2006). The endorsement of minority rights: The role of group position, national context, and ideological beliefs. *Political Psychology*, 27, 527-548. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2006.00525.x>
- Zdrenka, M., Yogeewaran, K., Stronge, S. ve Sibley, C. G. (2015). Ethnic and national attachment as predictors of wellbeing among New Zealand Europeans, Māori, Asians, and Pacific Nations peoples. *International Journal of Intercultural Relations*, 49, 114-120. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2015.07.003>